

Бахт йўли

16:43 / 19.04.2017 2701

Бу ҳафта менга дўстимдан бир мактуб келди. У давлат ишида, ўртача ойлик олиб яшайдиган инсон. У менга хатни ҳиссиётлари жўшиб, паришонхотирликда ёзибди. Хатида замондан шикоят қилибди. Унинг ёзишича, ўзи етук олим (ўзининг таърифи бўйича) бўлишига қарамай, олаётган ойлиги ҳамкаслари оладиган ойликнинг тўртдан бирига ҳам етмас экан. Ҳолбуки, уларнинг ақл-заковати бунинг илмининг тўртдан бирига ҳам арзимас экан. Ҳар сафар ойлиги ҳақида шикоят қилса, унинг маошини яхши беришмас эмиш. Хатининг охиригача ўзига ўхшаган инсонларнинг ризқи торлиги туфайли, яшаш шароити қийинлашиб кетаётганидан шикоят қилиб ёзибди.

Дарвоқеъ, худди шунга ўхшаш ҳолат менинг ҳам бошимдан ўтган. Бир неча йиллар аввал Шомда ҳарбий ўқув даргоҳида дарс бериб юрган чоғларим эди. У дарслар Сурия жомеъ масжиди минбаридан туриб, радио орқали бутун ер ўзига тарқалган дарслар эди. Аммо оладиган маошим жуда кам эди.

Бир куни кечқурун шуларни ўйлаб, ғазабланиб ўтирган эдим. Мен маошим камлигидан ёки мансабим зоеъ қилинганидан эмас, балки, менга ўхшаган кишиларнинг шароити оғирлиги, ўз иши ва ризқини ўзи тасарруф қила олмаслигидан сиқилган эдим. Ўша кеча мен учун худди зулматдек бўлди. Мен хаёлларга чўмган, ғазабдан ўзимни тия олмаган, худди бомбадек портлаб кетишдан қўрқиб турган бир ҳолат эди. Хонамда радио бўлиб, унда бир қори Қуръон ўқиётгани эшитилиб турарди. Шунда у мана бу оятни ўқиб қолди:

“Уларнинг дунё ҳаётидаги тирикчиликларини ҳам уларнинг ўрталарида Биз тақсимлаганмиз” (Зухруф сураси, 32-оят).

Бирдан кўзим очилди, ўзимга келдим. Гўё бу оятни аввал ҳеч эшитмагандек эдим. Худди ҳозир менинг ҳолатим учун нозил бўлгандек эди. Шунда қалбимда бир тасалли сездим. Ғазаб ҳам кетди. Кўзларимдан парда кўтарилди ҳамда қадар ҳақиқатини кўрдим ва “Эй Роббим! Агар қадарни белгиловчи, ризқни тақсимловчи, берувчи ва олиб қўювчи зот Ўзинг бўлсанг, менга тақсим қилган нарсангга мен розиман”, - деб юбордим.

* * *

Эшитдингми? Эшитдингми, эй дўстим?

Маошларни тақсимловчи зот ҳам, ризқларни белгиловчи зот ҳам Унинг ўзи. Анави одамлар беришга ҳам, олиб қўйишга ҳам қодир эмаслар. Одамлар бир восита холос. Бир идорада бухгалтер бўлиб, ой бошида сенга юз лира, раисга эса икки юз лира берса, шу бухгалтерга ғазаб қиласанми? Ахир, сенга маошларни белгилаб берадиган инсон у эмаску?! У олдиндан белгилаб қўйилган маошларни амалга ошириб, сенинг қўлингга тутқазади холос!

Сен билан сенга маош тайинлаб берадиган кимсанинг мисоли ҳам худди шундай. Сен бирорга кўп беради, бирорга оз беради деб ўйлаган кимсаларинг аслида бухгалтерлар холос. Ризқлар жадвалини азалдан тайинлаб қўйган, унинг ўлчовларини ўлчаб қўйган зот эса оламларнинг Роббиси Аллоҳдир. Сен ҳар қанча заиф бўлсанг ҳам, сенга битилган нарса барибир сенга насиб қиласди. Сен ҳар қанча қувватга эга бўлмагин, сендан бошқа учун битилган нарсага эришолмайсан. Агар сен ҳар қанча бақувват бўлсанг ҳамда ҳамкасбинг ҳар қанча заиф бўлса ҳам унинг маошидан бир лирага сен эгалик қила оласанми?! Агар бутун ер юзидағи одамлар жамланиб, сенга манфаат етказаман деса, Аллоҳ сен учун битиб қўйган миқдордан ортиқ манфаат етказа олмайди. Агар сенга зарар етказмоқ учун жамланса ҳам Аллоҳ сен учун битиб қўйган заарардан ортиғини етказа олмайди. Ризқлар, қазо ва қадарни битиб қўювчи қаламлар кўтарилиган, саҳифалар қуриган. Сен истаган ҳар бир нарса сен учун эмас экан, нима сабабдан сенга насиб қилган нарсаларгагина қаноат қилиб, рози бўлмайсан? Қадарга бўлган иймоннинг самараси ана шундаку. Қадарга иймон дегани, бир жойда ётволиб, ризқинг осмондан тушишини кутиб ўтириш эмас, осмон сенга тилло ва кумушлар ёғдирмайди. Балки, дунё учун ҳаракат қилиб ишлайсан, унда абадий яшайдигандек тиришасан, ҳалолдан мол-дунё тўплайсан, ер-юзи бўйлаб ризқингни излайсан, ризқа сабаб бўладиган чораларни амалга оширасан, инсон тоқати етадиган даражада куч сарфлайсан. Ана шулардан кейин ҳам сен истаган нарса сенга насиб қилмаса, энди умидсизликка тушмайсан. Мол-дунё ғами сени касал қилиб қўядиган даражада бўлмайди. Балки ана шу ҳолатда ҳам рози бўлиб, “мен имконим етадиган даражада ишладим, лекин Аллоҳ менга бу ишда муваффақиятни ёзмаган экан. Мен Аллоҳнинг ҳукмига розиман”, дейсан.

Ислом дийнидаги иймон ҳақиқати ана шу. Авом ўйлагандек дангасаликдан иборат эмас. Сен масжид эшиги олдида түясини йўқотиб қўйган кишининг қиссасини яхши биласан. Масжиддан қайтиб чиқса түяси йўқ, Росууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига кириб, “ё Росууллоҳ, туюм! Мен Аллоҳга таваккал қилиб, уни эшик олдида қолдиргандим, энди йўқ”, дейди. Шунда Росууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уни боғлаб сўнг Аллоҳга таваккал қилгин, дегандилар.

Иймон ана шундай. Аллоҳ таоло касбни амалга боғлаб қўйган. Ўсимликлар ундиришни ер ҳайдаш, экишга боғлиқ қилиб қўйган. Шифони даволаниш, муолажага боғлаб қўйган. Ким бир жойда ўтирволиб фойдани талаб қиласидиган бўлса, фойда топа олмайди. Ким бирор нарса экмасдан туриб ҳосил кутаётган бўлса, ҳосил ололмайди. Ким даволанмасдан туриб шифо изласа, шифо топмайди. Аллоҳ таоло табиат қонуниятларини ўзгартирмайди. Сен тиришиб ишла, сабабларни амалга оширган ҳолда талаб қил, ўзингни ҳаққинг бор жойда сукут сақлаб ўтирма, уни талаб қил, лекин умидсизлик, тушкунлик сенинг қалбингга кириб олмасин. Қора ҳасад қалбни кемиради. Фалончиларчи, писмадончи-чи деб ўтирмагин. Мен ҳам бир куни сенинг ҳолатингда эдим. Ўзимнинг ўқувчиларимдан бўлган, мендан қуи табақадаги кишилар мол-дунё, обру-эътиборда мендан анча илгарилақ кетишган. Баланд мансабларга эга бўлишган. Шуларни кўриб аламландим, кейин ўзимга-ўзим айтдим: “Ҳолингга вой, эй нафс! Сен одамлардан доим устун бўласан деб сенга ким ваъда берган эди? Юқори мартабали катта бир киши ёки вазирнинг ҳузурига кириб ўзингни паст олиб турганинг, ўзингдан қуи табақадагилар ичига кириб ҳурматга сазовор бўлишингдан яхшироқми?! Ҳозирги ҳолатинг сен учун яхши эмасми?!”

Шунда ҳасад касаллигидан қутулиб ором олдим. Аллоҳ менга берган неъматларга назар сола бошладим. Уларни кўриб, ҳаттоки баъзиларига ўзим лойик эмаслигимни ҳам мушоҳада қилдим. Бугун эса ҳеч нарсадан шикоят қилмайман ва Аллоҳга қасамки, ўта бахтиёрман.

Дунёда ҳар қандай инсон борки, бирор нарсада ундан афзалроқ бўлган бошқа киши ҳам бўлади. Шу билан бирга ундан қуириоқ бўлган яна бошқа киши ҳам бўлади. Агар сен фақир бўлсанг, одамлар ичидан сенданда фақирроқ кишилар бор. Агар касал бўлсанг, сендан ҳам қаттиқроқ, баттарроқ касалга мубтало бўлган одам одамлар ичидан топилади. Нима сабабдан сен бошингни ўзингдан баландда турган кишиларга назар солиш учун кўтарасан-у, ўзингдан қуида бўлган кимсаларга назар солиш учун

бошингни пастга қаратмайсан? Ҳўп, сендан заковати, илми ва хулқи паст бўлган кимсалар сен эришолмаган нарсаларга эришаётгандигини кўряпсан экан, нима учун сендан ҳам ақллироқ ва хулқи гўзалроқ бошқа кишилар сен эришган баъзи нарсларга эришолмаётгандигини тафаккур қилмайсан? Ризқ фалсафаси сен ўйлаганингдан ҳам кўра дақиқроқдир. Сен ўтириб, одамларга бир разм сол! Улар ичиде Аллоҳ нонини денгиз тубида қилиб қўйган ғаввослар бор. Улар сувнинг тубига шўнғиши мас экан, ўз ризқларига етиша олмайдилар. Учувчилик касби эгаларига назар ташла! Аллоҳ уларнинг ризқини булатлар тепасида қилиб қўйибди. Агар баланд осмон бўйлаб парвоз қилмасалар, ўз ризқларига етиша олишмайди. Яна шундай кимсалар борки, уларнинг ризқи қаттиқ тош орасига яшириб қўйилган. Ўша тошни синдирмагунча нонини топиб ея олмайди. Ризқи кир сув тубида ёки чуқур шахта тубида бўлган касб эгалари ҳам бор. Улар қуёш юзини ҳам, кун ёруғини ҳам бир неча кунлаб қўришмайди. Баъзилар ризқини қўли билан ёки оёғи билан ёки тили ё ақли билан топади. Булардан ташқари шундай касб эгалари борки, улар ризқини бор руҳиятини сарф етиб, ўзини ҳалокат қаршисига қўймагунча топа олмайди. Цирк усталари ҳар дақиқада ўлим билан юзма-юз келадилар. Шер тишлари орасидан ёки фил оёғи остидан ўлим уларни топиши мумкин.

Аллоҳ таоло сенинг ризқингни ўз столингда қилиб қўйганига шукр қил! Бир жойда, курсингда ўтирган ҳолда ризқингни топяпсан. Сендан тоққа чиқиши ёки денгиз тубига шўнғиши, шер ёки қоплон билан юзма-юз бўлиш талаб қилинмайди.

Ўзинг айтиб ўтган фаҳм, илм, чиройли хулқ, ғайрат каби Аллоҳ сенга ато қилиб қўйган неъматлар шукр қилишга арзимайдими?! Ёки ўзинг бойбадавлат бўлиб, ҳеч нарсани тушунмайдиган тўнка ёки жоҳил ёхуд ўғри, жиноятчи бўлишга рози бўласанми? Шунча неъмат сенга ато қилиниб, фақатгина кўп мол-дунё берилмаганидан афсус қилма! Бу неъматлар ўрнига сенга Қоруннинг мол-дунёси берилганда нима бўларди? Ана ўшандай мол-дунёга хафа бўлиш керак.

Эй дўстим, баҳт-саодат фақат мол-дунёдами? Мол-дунё орқали ҳаёт неъматини, нафс лаззатини ёхуд савоби манфаат берадиган солиҳ амални топа олмасанг, ундин мол-дунё кимга керак? Мол-дунё бир васила холос. Уни дунё неъматига ёки охират саодатига васила қилмайдиган бўлсанг, у сурат туширилган бир парча қоғоз ёхуд ялтироқ маъдан холос. Бир инсоннинг қиссасини кўп эшитганмиз. Унинг ижобат бўладиган иккита дуоси бўлади. У Роббисидан қўли теккан ҳар бир нарса тиллога айланиб

қолишини сўрайди. Шунда унинг бу дуоси ижобат қилиниб, сўраган нарсаси берилади. Қувончдан ақл-хушидан айрилай дейди. Нимаки кўрса, уни ушлаб, тиллога айлантириб олаверади. Бир вақт қорни очқайди. Ейиш учун лаганни олади. Шунда ундаги таом тиллога айланиб қолади. Вақт ўтгач, чанқайди. Ичиш учун косани олса, ичидаги сув ҳам тиллога айланиб қолади. Оч-наҳор ҳолда ўтирган бир пайтда, қизи кириб келади. Уни қучоқлаб олади, шу пайт у ҳам тиллодан бўлган ҳайкалга айланади. Шунда у ўз Роббисига иккинчи дуосини қилиб, ҳамма нарсани ўз ҳолига қайтаришини сўрайди. Чунки унга оч киши учун нон, ташна одам учун косада сув, ота учун ўз қизи ер юзи тўла тиллодан яхши эканлиги маълум бўлади.

Сен ўзингни озгина ойлигингни агар уни яхши тасарруф қила олсанг, ундан рози бўлишинг, миллионлаб лираси бор кишидан ўзингни баҳтиёрроқ ҳис қилишинг мумкин. Мен шундай кишиларни танийман. Мен бир йил ёки икки йилда топадиган пулни улар бир кунда топади. Лекин мен улардан баҳтлироқ ва хотиржамроқ яшайман. Улар ейдиган ширинширин таомлардан емайман. Улар кийган либослардан афзалини киймайман. Нафсимни улар хузурлангандек хузурлантирмайман. Аммо улардан кўра кўпроқ рози бўламан.

Яна менда шундай лаззатлар борки, улар бундан маҳрумдирлар: қиши кунларида печка атрофида ўтириб мутолаъа қилиш лаззати, уйқудан олдин ширин ўйлар қилиш лаззати, илм ва одоб мажлисларида мунозара қилиш лаззати, йиғинларда лексия қилиш лаззати ана шулар жумласидандир. Улар менга муҳтоҷдирлар, мендан ҳар хил масалаларни сўрашади ва мен уларга ўргатаман. Менинг олдимга келишади, улар орасида хукм қиласман. Лекин мен улардан бирортасига ҳам муҳтоҷ эмасман. Чунки улар мендан балки мол-дунёда афзалдирлар, мен эса уларнинг мол-дунёларига тамаъ қилмайман. Агар мен қаноат қилиб, аҳволимдан рози бўлсам, улардан бир нарса олишга эҳтиёж сезмайман, ўзим топиб турган озгина мол-дунё менга кифоя қиласми. Агар мен қаноат қилмайдиган ва аҳволимдан рози бўлмайдиган бўлсам дунёning бор мол-мулки ҳам менга кифоя қилмайди.

Бир ойда бир неча ўн минг ёки бир неча юз минг лира топиб турган катта-катта бой тижоратчилар мол-дунёни нима қилишлари мумкин? Бир киши бир вақтнинг ўзида ўнта костюм кийиб олиши мумкинми? Ёки нонуштасида йигирматта нонни истеъмол қила оладими? Ёки бир вақтнинг ўзида бешта оиласида ухлай оладими? Шундай эмас экан, улар мол

сарфлашда исрофгарчиликка йўл қўйишади. Мол-дунёни фисқ ва исёнга сарф этишади. Бу нарсаларда чегара йўқ. Бир киши ўн йилда топган пулинин бир кечанинг ўзида ичкилик ва бузукликларга сарф қилиб юбориши мумкин. Ёки чекадиган тамакасини юз лира билан ёндириши мумкин. Лекин буларнинг бари эси паст, жиннilarнинг ишидир. Биз эса одамлар ичидаги ақли борлар ҳақида сўз юритамиз.

Бир куни эски шаръий маҳкамада бир ўзим қолиб, бир ҳовузнинг олдида ўтирган эдим. Уни тўлдириб, сув қирғоқларидан тошишини хоҳладим. Кранни охиригача очдим. Сув тушаверди, лекин ҳовуз тўлмади. Мен ажабланиб текширишга тушдим. Қарасам ҳовузнинг бир томони тешик бўлиб, сув шу томонга оқаётган экан. Мен у тешикни беркитдим, ҳовуз тезда тўлиб, сув қирғоқларидан тошишни бошлади.

Шундан ибрат олдимки, гап кранни катта очишда эмас, балки тешикни беркитишида экан. Гап даромадни кўпайтиришда эмас, балки харажатни камайтиришда экан. Сен маошинг озгина бўлса бундан асло тушкунликка тушма, балки бу ҳолатингдан рози бўл! Дарҳақиқат, одамлар излаган, файласуфлар қидирган, адиблар орзу қилган баҳт-саодат бу розиликдадир. Баҳт-саодат ҳар бир одамнинг ўз қўлида. Бир инсон кўзойнагини қидириб уйдаги ҳар бир кишидан уни кўрган-кўрмаганлигини сўрайди, холбуки кўзойнаги унинг кўзида тақилган бўлади. Баҳт-саодат изловчилар ҳам худди шундай.

Баҳт розилик ва иймон биландир!

* * *

Энди шуни билки, ҳар бир ҳолатнинг заволи бордир. Бой киши ҳаддан ошгудек даражада севиниб кетмасин. Фақир осийлик ва куфрға кетиб қолгудек даражада умидсиз ҳолга тушмасин! Фақирлик ҳам, бойлик ҳам давомий эмасдир. Неча-неча кишиларни кўрганмиз: ипак тўшакларда ҳордиқ чиқарган, тилло косаларда қадаҳлар ичган, дунё-дунё пулларга меросхўр бўлган, кишиларни хор қилиб, ҳур кишиларни ўзларига қул қилиб олган, лекин бу дунёдан кетар ҷоғида очлиқдан бир бурда нонга зор бўлиб, бир парча тўшакка етишолмай ўлиб кетган. Яна шундай кимсалар ўтганки, дунёда ранж-алам чекиб, машақатларни бошдан кечириб, кечаларни таомсиз ўтказиб, кетар ҷоғида олдида ноз-неъматлар тўла бўлган. Яхшиликлари кўплигидан атрофидаги одамлар сони ҳам жуда кўп бўлган. Ҳаётлик ҷоғида бир кун бўлса ҳам фақир бўлган ёхуд отаси ёки бобоси фақир ўтган бадавлатлар қанчадан-қанча! Ўзи дунёдалик ҷоғида

фақир ўтган, лекин боласи ёки набираси неча-нече миллионлар соҳиби бўлган кимсалар ҳам талайгина.

Ҳеч кимса ноумид бўлмасин. Маҳкамада фаррош бўлиб турган киши эҳтимол, маҳкама раисига айланар. Ажабмас, раис фаррош бўлиб қолса. Бугун бир неча ерлар соҳибидан эртага кундалик турмушини зўрға ўтказадиган дехқон бўлган фарзандлар қолиши ҳам мумкин.

Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло бу кунларни копток сингари одамлар орасида айлантириб туради. Қўлингдаги нарса сендан бошқанинг қўлига кўчиб ўтгунига қадар сеникидир. Умрнинг бари ўткинчи. Агар сенинг умринг тугайдиган бўлса, тўплаган мол-дунёинг сен билан бирга қоладими?

Барча ўликлар тириклар орасида бир хил. Бой билан камбағал қабрдаги қуртнинг наздида бир хил. Подшоҳ ва авом, хўжайин ва ходим, катта ва кичик, барча-барча тупроқ остига кириб, парчаланиб кетади. Сўнgra ё доимий саодатга ёки абадий баҳтсизликка йўлиқади.

Қабристонга боргин. У ерда баланд юксалиб турган қабрга кўзинг тушади. Нақшли мармар билан безатилган. Атрофида гуллар очилиб турибди. Бошқа бир қабр эса тупроққа қоришиб кетган. Зиёратчиларнинг оёғи унга кириб кетай дейди. Учинчи бир қабр эса ичидаги одам сингари ўлиб, аввалги тупроқ ҳолига қайтиб қолган. Қабрларнинг ташқи кўринишлари бир-биридан фарқли, аммо ичи бир хил. Ҳаммасининг ичida мурдалар, чириган суяклар бор. Мурдалар, суяклар бир-биридан фарқ қилмайди. Подшоҳнинг бош суяги билан фақирнинг бош суяги бир-биридан фарқли эмас. Ҳукм чиқарувчи қозининг сон суяги билан ҳукм чиқарилган маҳкумнинг сон суяги бир хил. Ҳар қанча безатилган бўлса ҳам қабрлар ўликларни ҳаётга қайтара олмаган. Дунёдаги қабрлар ичida қад ростлаган энг гўзал мақбара - Шоҳжаҳоннинг тожмаҳали ҳам ҳаёт баҳш эта олмаган.

Майит учун дунёдаги номи-ю, охират учун қилган амалларигина қолган. Дунёдаги ном-нишони, шон-шуҳрати бир сароб холос, унинг ортида ҳеч нарса йўқ. Ёлғиз солиҳ амалгина боқий қолувчидир.

Али Тантовийнинг «Маън нос» китобидан

Олимхон Қодиров таржимаси

